

З. ШЕВЦІВ

Проектування педагогічного процесу з формування соціально-педагогічної компетентності майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи

УДК 378.147:373.3.011.3 – 051

ПРОЕКТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ З ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ІНКЛЮЗИВНОЇ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

Зоя Шевців

кандидат педагогічних наук, доцент,
Рівненський державний гуманітарний університет,
м. Рівне, Україна
shevtsiv53@ukr.net

Анотація. У статті здійснено аналіз сутності поняття «проектування». Обґрунтовано методологічні підходи проблеми проектування педагогічної системи формування соціально-педагогічної компетентності майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи: системний, аксіологічний, діяльнісний, особистісно орієнтований, акмеологічний, контекстний, компетентнісний. Зроблено акцент на вихідні положення – принципи освіти і навчання.

Визначено компоненти соціально-педагогічної компетентності майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи: когнітивний, діяльнісний, особистісно фаховий. Виділено відповідні види навчальних занять, самостійної та індивідуальної роботи студентів, навчальні дисципліни.

Отримано висновки про необхідність проектування педагогічної діяльності з формування соціально-педагогічної компетентності майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи та визначено перспективи подальших досліджень у межах окресленого напрямку.

Ключові слова: проект; формування; соціально-педагогічна компетентність; майбутній учитель початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи; методологічні підходи; принципи навчання.

ПРОЕКТИРОВАНИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ПРОЦЕССА ПО ФОРМИРОВАНИЮ СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ ИНКЛЮЗИВНОЙ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЫ

Зоя Шевцив

кандидат педагогических наук, доцент,
Ровненский государственный гуманитарный университет,
г. Ровно, Украина
shevtsiv53@ukr.net

Анотація. В статті проведено аналіз сутності поняття «проектирование». Обоснованы методологические подходы проектирования педагогической системы формирования социально-педагогической компетентности будущего учителя начальных классов инклюзивной общеобразовательной школы: системный, аксиологический, деятельностный, личностно ориентированный, акмеологический контекстный, компетентностный. Сделан акцент на исходные положения - принципы образования и обучения.

Определены социально-педагогические компетентности будущего учителя начальных классов инклюзивной общеобразовательной школы: когнитивная, деятельностная, личностно профессиональная. Выделено адекватные виды учебных занятий, самостоятельной и индивидуальной работы студентов.

Получены выводы о необходимости проектирования педагогической деятельности по формированию социально-педагогической компетентности будущего учителя начальных классов инклюзивной общеобразовательной школы и определены перспективы дальнейших исследований в пределах заданного направления.

Ключевые слова: проект; формирование; социально-педагогическая компетентность; будущий учитель начальных классов инклюзивной общеобразовательной школы; методологические подходы; принципы обучения.

DESIGNING EDUCATIONAL PROCESS OF FORMING SOCIAL AND PEDAGOGICAL COMPETENCE OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS IN INCLUSIVE SECONDARY SCHOOL

Zoia Shevtsiv

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,

Rivne State Pedagogical University,

Rivne, Ukraine

shevtsiv53@ukr.net

Abstract. The article is devoted to the issue of social and pedagogical competence of future primary school teacher in inclusive secondary schools. The aim of the article is to define the concept “design” and “pedagogical design”; to disclose methodological approaches and main features of pedagogical design of forming of social and pedagogical competence of future primary school teacher in inclusive secondary schools; to identify structural elements of social and pedagogical competence.

The article analyzes the essence of the concept “design”. The process of designing educational system of social and pedagogical competence of future primary school teacher in inclusive secondary school is based on several interrelated methodological approaches, including systematic, axiological, active, person-centered, contextual acmeological, and competential ones. Important factors and theoretical starting positions are designing general principles of education: humanism and democracy; principles of teaching, scientific, professional orientation, integrity, communication theory and practice, consistency and systematic, variability, pedagogical creativity. The special principles are the following: problematic, technologizing, dialogization, and competence ones. Social and pedagogical competence of future primary school teachers in inclusive secondary school is structured by the cognitive, active, professional and personal components. Structure components are defined as a synthesis of social and pedagogical competences, educational and developmental,

communicative, diagnostic, organizational, predictive, preventive, security and defense, correctional and rehabilitation, adaptation items. Established continuity of the educational process of forming social and pedagogical competence of future primary school teacher in inclusive secondary school takes place during the period of study in higher education establishments.

The following conclusions are drawn that lectures, workshops, seminars, laboratory classes, pedagogical practice and research, implementation of independent and individual work are the basic forms and methods of social and pedagogical competence of future primary school teacher in inclusive secondary schools.

To design educational activities for developing social and pedagogical competence of future primary school teachers in inclusive secondary school prospects for further research in a given direction are identified.

Key words: design; forming; social and pedagogical competence; future primary school teacher in inclusive secondary school; methodological approaches; principles of teaching.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Проектування педагогічного процесу з формування соціально-педагогічної компетентності в майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи визначено запровадженням в Україні інклюзивної освіти. Згідно з розробленим Міністерством освіти та науки України планом дій на 2009 – 2012 роки щодо запровадження інклюзивного навчання зазначено необхідність вирішення таких завдань: створити умови для вільного доступу дітей з обмеженими фізичними можливостями до приміщень навчальних закладів; забезпечити науковий, навчально-методичний супровід, створити нормативно-правову базу цього процесу; підготувати педагогів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

Проте впровадження інклюзивного навчання гальмується відсутністю належної підготовки вчителів загальноосвітньої школи, зокрема початкової ланки, неспроможністю вчителів здійснювати навчальний процес із дітьми, що мають особливі освітні проблеми в умовах масової загальноосвітньої школи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні засади конструювання змісту підготовки фахівців педагогічного профілю у вищій школі досліджували В. Андрущенко, Г. Васянович, І. Зязюн, В. Кремінь, В. Курило, В. Луговий, В. Огнев'юк; професійно-педагогічного – О. Безлюдний, О. Браславська, А. Грітченко, М. Євтух, В. Коваль, В. Кузь, М. Мартинюк, Н. Ничкало, С. Совгіра, С. Ткачук; психолого-педагогічного – Г. Бал, І. Бех, В. Биков, С. Максименко, В. Семиченко, О. Чебикін; соціального – О. Глузман, О. Будник, А. Капська, В. Радул, І. Рогальська-Яблонська; корекційного – В. Бондар, Т. Дегтяренко, В. Зосенко, В. Синьов, А. Шевцов, М. Шеремет; інклюзивного – А. Колупаєва, С. Миронова, Ю. Найда, Т. Сак, Т. Софій,

О. Таранченко. У працях цих науковців увагу акцентовано на реальних проблемах, які виникають у педагогічній освіті, та запропоновано шляхи їх вирішення.

Узагальнення доробку вчених дозволяють дійти висновку, що в цей час проектування педагогічної системи формування соціально-педагогічної компетентності в майбутніх учителів початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи здійснюється недостатньо. Так, невирішеною є проблема визначення особливостей побудови педагогічного процесу з формування соціально-педагогічної компетентності майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи, упровадження якого у вищий навчальний заклад забезпечувало б високий рівень сформованості соціально-педагогічної компетентності випускників.

Формулювання цілей статті. У межах статті розкрити загальні засади проектування педагогічної системи з формування соціально-педагогічної компетентності майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи. З'ясувати зміст понять «проектування» та «педагогічне проектування», розглянути методологічні підходи та вихідні положення педагогічного проектування навчального процесу з формування соціально-педагогічної компетентності в майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи, визначити структурні компоненти соціально-педагогічної компетентності, з'ясувати навчально-методичне забезпечення та форми організація навчально-виховного процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Провідним видом діяльності, як визначає С. Гончаренко, «згідно з природою людини виступає проектувальна діяльність» [5, с. 87]. У тлумачному словнику сучасної української мови лексема *проектування* позначає дію за зазначенням «проектувати – складати, розробляти проект, конструювати що-небудь, планувати, намічати здійснити щось» [4, с. 134].

Так, В. Безрукова визначає педагогічне проектування як «попередню розробку основних деталей майбутньої діяльності учнів та педагогів» [1, с. 95]. За твердженням Н. Борисової, педагогічне проектування – це діяльність, спрямована на розробку та реалізацію освітніх проектів, під якими розуміють «оформлені комплекси інноваційних ідей в освіті, у соціально-педагогічному поступі, в освітніх системах та інститутах, у педагогічних технологіях» [2, с. 21].

На думку Г. Муравйової, педагогічне проектування – це вид професійної діяльності вчителя, який характеризується сукупністю методів і засобів, що

забезпечують передбачення вчителем технологічної структури освітнього процесу та його результатів [7, с. 14]. За твердженням В. Стрельнікова, поняття «педагогічне проектування» може мати два можливі трактування – у широкому та вузькому розумінні. Так, під педагогічним проектуванням у широкому розумінні мають на увазі конструювання теоретичних і нормативних моделей на основі ще більш загальної теорії; у вузькому ж розумінні – створення конкретних проектів, які безпосередньо спрямовують практичну навчальну діяльність [8, с. 21].

О. Коберник визначає такі головні ознаки системи проектування навчального процесу: цілісність – відсутність зведення системи до суми частин, що її утворюють, сприймання і розгляд її як єдиного цілого; структурність – зв'язки і відношення елементів системи впорядковуються в певну структуру, яка визначає функціонування системи; взаємозв'язок системи з середовищем; ієрархічність – кожний компонент може розглядатися як система, до якої входить інша; багатоваріантність описування – кожна система, що представляє собою складний об'єкт, загалом не може бути зведена лише до якоїсь однієї картини, одного відображення, а може бути описана багатьма способами [6, с. 29].

Діяльність педагога, на думку О. Дубасенюк, виступає в двох формах, зокрема у формі передбачення (прогнозування, антиципації) і цілепокладання, що дає можливість керувати процесом в умовах динамічного середовища. Педагог зазначає, що проектування виконує роль провідного регулятора всієї системи дій педагога впродовж усього періоду його діяльності [3, с. 79].

Н. Брюханова розглядає проектувальну діяльність як систему, якій притаманний взаємозв'язок структурних (мотив, мета, суб'єкт, об'єкт, предмет, процес, засоби, середовище, способи, продукт, результат) та функціональних (прогностичний, моделювальний, програмувальний, планувальний) елементів [3].

Отже, проектування педагогічної системи формування соціально-педагогічної компетентності в майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи включає педагогічні дії, що ґрунтуються на усвідомленні мети діяльності, способів, прийомів, методів і форм їхнього здійснення в процесі вивчення педагогічних дисциплін.

Проектування педагогічної системи в нашому дослідженні буде ґрунтуватися на основних положеннях системного, аксіологічного, діяльнісного,

особистісно орієнтованого, акмеологічного, контекстного й компетентнісного підходів, положеннях про цілісність педагогічної діяльності.

Системний підхід дозволяє проектувати педагогічну систему з формування соціально-педагогічної компетентності в майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи як основу формування базових знань, практичних умінь та навичок, що базується на системних принципах: цілісності, структурності взаємозалежності системи й середовища, ієрархічності.

Педагогічна діяльність учителя початкової школи пронизана принципами гуманної педагогіки. З огляду на це аксіологія може розглядатися як основа нової філософії освіти – інклюзивної освіти. Аксіологічний підхід до проектування педагогічної системи формування соціально-педагогічної компетентності в майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи розглядається у формуванні гуманістичного типу особистості студента, прийняття ними гуманістичних цінностей. Сутність гуманістичних цінностей ґрунтується на сприйнятті людини як вищої цінності, а також того, що кожна особистість відіграє важливу роль у суспільстві.

Особистісно орієнтований підхід. При побудові педагогічної системи з формування соціально-педагогічної компетентності в майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи увагу сконцентровано на цілісній особистості студента, турботі про розвиток не лише його інтелекту, педагогічної спрямованості, відповідальності, але й духовної особистості з емоційними, естетичними, творчими задатками і можливостями розвитку. Підхід у проектуванні передбачає співпрацю та співтворчість викладача і студента, визнання його дієвим суб'єктом навчального процесу, визнання його можливостей розвитку, розкриття індивідуальних здібностей.

Акмеологічний підхід – принцип вершинності. Як методологічна база проектування педагогічної системи з формування соціально-педагогічної компетентності вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи передбачає спрямованість навчального процесу в майбутнє, на розуміння змісту і стратегії життя, що дає підставу для вироблення цілепокладання особистості, мотивації та формування особистісно значущих і професійно важливих якостей на рівні акме, які орієнтують особистість на постійний саморозвиток і досягнення найвищих вершин професійного й особистісного розвитку.

Компетентнісний підхід проектування педагогічної системи з формування соціально-педагогічної компетентності в майбутнього вчителя початкових

класів інклюзивної загальноосвітньої школи ґрунтуватиметься на оновленні змісту навчальних дисциплін, які формують предметні, міжпредметні та ключові компетентності, що відкриває можливість формування в майбутнього вчителя початкової школи теоретичної та практичної здатності виконувати соціально-педагогічну діяльність в умовах інклюзивної освіти.

Діяльнісний підхід проектування педагогічної системи з формування соціально-педагогічної компетентності в майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи визначатиметься нами як цілеспрямована, умотивована система дій, націлена на перетворення суб'єкта, а процес оволодіння компетенціями відбуватиметься в пізнавальній діяльності студента на продуктивному і творчому рівнях.

Побудова педагогічної системи з формування соціально-педагогічної компетентності в майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи на засадах контекстного підходу представляє собою систему дидактичних форм, методів і засобів, згідно з якою моделюються умови реального перебігу соціально-педагогічної діяльності вчителя початкових класів в умовах інклюзивної освіти; розв'язування педагогічних задач, педагогічні ситуації, які можуть виникати в професійній діяльності.

Головними освітніми та дидактичними положеннями в проектуванні педагогічної системи формування соціально-педагогічної компетентності в майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи є загальновизначені:

1. Принципи освіти: принцип гуманізму. Гуманізм у педагогічній системі реалізується в суб'єкт-суб'єктній діалогічній взаємодії педагога і студента. До того ж, цілісний педагогічний процес формування соціально-педагогічної компетентності студентів базуватиметься на прояві чуйності та уважності до їхніх слабких сторін, тактовному виправленні помилок, стимулюванні тих, хто не встигає, і сильних студентів до подолання труднощів навчальної діяльності; стимулюванні зацікавленості до загальнонаукових і професійних знань, розширення загального кругозору і розвитку творчих здібностей, використання знань, навичок і вмінь у професійній діяльності; урахуванні самотності кожного студента, його соціальних, психічних, психофізіологічних особливостей, життєвих настанов; принцип демократизації, який передбачає співробітництво педагогів і студентів як суб'єктів учіння, де останні є повноправними учасниками навчального процесу і творцями власного самовдосконалення; колективний аналіз навчально-пізнавальної діяльності та

добір найбільш оптимальних умов її вдосконалення; подолання формалізму і бюрократизму в навчальному процесі; розвиток потенційних можливостей і здібностей учня як особистості.

2. Принципи навчання: науковості, професійної спрямованості, інтегративності, зв'язку теорії та практики, послідовності та систематичності, варіативності, педагогічної творчості.

3. Спеціальні дидактичні принципи формування соціально-педагогічної компетентності в майбутніх учителів початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи: проблемності – моделювання соціально-педагогічних ситуацій із реальної практики сучасної школи, зведення її до педагогічної задачі та розв'язування; технологізації – визначення технологій навчання на основі мети дослідження та моделей гуманістичної, особистісно орієнтованої педагогіки; діалогізації – підвищення рівня розуміння комунікативного процесу з усіма суб'єктами; формування навичок спілкування в діалозі; компетентності – створення умов для формування необхідних структурних компонентів соціально-педагогічної компетентності та реалізації їх у практичну навчальну діяльність.

Виходячи з концепції наукового дослідження «Формування соціально-педагогічної компетентності в майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи», складовими соціально-педагогічної компетентності є когнітивний, діяльнісний, особистісно-професійний компоненти, які є синтезом соціальної та педагогічної компетентностей поліфункціональної педагогічної діяльності вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи. Вони виконують такі функції:

- освітньо-розвивальну, що передбачає оволодіння теоретичними знаннями з основних засад інклюзивної педагогіки, засвоєння знань, умінь та навичок інклюзивної діяльності; розвиток психічної, духовної, біологічної сфери студента, які пов'язують із розвитком мислення, якостей характеру, зацікавлень, здібностей, мотивів, пам'яті;

- комунікативну, сутність якої полягає в налагодженні взаємодії в інклюзивному класі між учасниками навчального процесу, особистості з різними сферами життєдіяльності в шкільному середовищі;

- діагностичну, яка покликана встановлювати соціально-педагогічний діагноз, вивчати особливості діяльності і спілкування молодших школярів в інклюзивному класі, вивчати особливості, ступінь і спрямованість впливу

соціально-педагогічного середовища (школи, сім'ї, сусідів, груп ровесників тощо);

- організаційну (організує соціально корисну діяльність молодших школярів, формує демократичну систему взаємостосунків в учнівському середовищі, а також серед дітей, членів команди і батьками);

- прогностичну (прогнозує результати процесу навчання з урахуванням найважливіших факторів розвитку особистості);

- попереджувально-профілактичну і соціально-терапевтичну (передбачає і приводить у дію юридичні, психологічні механізми попередження і подолання негативних явищ, організує надання соціотерапевтичної допомоги тим, хто її потребує);

- охоронно-захисну, що спрямована на відстоювання прав та інтересів дітей з особливими освітніми потребами, збереження здоров'я;

- корекційно-реабілітаційну функцію, сутність якої полягає в зміні та вдосконаленні якостей особистості, особливостей життєдіяльності;

- адаптаційну, що дозволяє допомогти молодшим школярам адаптуватися до навчального процесу загальноосвітньої школи, до архітектурної забудови і соціокультурного середовища, взаємодіяти з іншими членами соціуму, зберегти якість життєдіяльності.

Проектування педагогічної системи з формування соціально-педагогічної компетентності майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи – це цілісний педагогічний процес, який є складним і багатограним, здійснюється впродовж усього періоду навчання у вищому навчальному закладі. Неперервність процесу обумовлено тим, що соціально-педагогічні знання засвоюються не лише під час вивчення цілеспрямованих навчальних дисциплін, а й під час опанування інших курсів педагогічного спрямування.

Проект педагогічної системи з формування соціально-педагогічної компетентності в майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи передбачає вибір відповідних форм, засобів і методів проведення різних видів аудиторних навчальних занять (лекції, семінарські, практичні та лабораторні), форм самостійної (підготовка до семінарських, практичних) та індивідуальної (виконання індивідуальних проектів наукових досліджень: есе, реферати, курсові та дипломні) робіт.

Висновки. Формування соціально-педагогічної компетентності в майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи,

яке здійснюватиметься за розробленим проектом, втілюватиме ознаки цілісної та особистісно орієнтованої системи, складовими якої є формування особистісно значущих та професійно важливих якостей, індивідуального стилю соціально-педагогічної діяльності. Реалізація педагогічної системи в практику вищого навчального закладу досягатиметься при дотриманні педагогічних умов, розробку яких вважаємо перспективним дослідженням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Безрукова В. С. Педагогика. Проективная педагогика : учеб. пособ. [для инженерно-пед. институтов и индустриально-пед. техникумов] / В. С. Безрукова. – Екатеринбург : Деловая книга, 1996. – 342 с.
2. Борисова Н. В. Образовательные технологии как объект педагогического выбора : учеб. пособ. / Н. В. Борисова. – М. : ИЦПКПС, 2000. – 146 с.
3. Брюханова Н. О. Теорія і методика проектування системи педагогічної підготовки майбутніх інженерів-педагогів [Текст]: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Наталія Олександрівна Брюханова; Луганський нац. пед. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Луганськ: [б. в.], 2011.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – Київ-Ірпін: ВТФ “Перун”, 2002. – 1140 с.
5. Гончаренко С. У. Зміст загальної освіти і її гуманітаризація // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: Монографія / За заг. ред. Зязюна І. А. – К., 2000. – С. 81 – 107.
6. Коберник О. М. Проектування навчально-виховного процесу в школі / О. М. Коберник. – К. : Хрещатик, 1995. – 153 с.
7. Муравьёва Г. Е. Вопросы теории проектирования образовательных процессов / Г. Е. Муравьева // Педагогическое образование и наука. – 2002. – № 4. – С. 14 – 21.
8. Стрельников В. Ю. Проектування професійно-орієнтованої дидактичної системи підготовки бакалаврів економіки : монографія / В. Ю. Стрельников. – Полтава : РВЦ ПУСКУ, 2006. – 335 с.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Bezrukova, V. S. (1996). *Pedagogika. Proektivnaya pedagogika: uchebnoe posobie [dlya inzhenerno-ped. institutov i industrialno-ped. tekhnikumov]* [Pedagogics. Project pedagogics: a tutorial [for engineering and pedagogical institutes and industrial and pedagogical colleges]. – Ekaterinburg: Delovaja kniga [in Russian].
2. Borisova, N. V. (2000) *Obrazovatelnye tekhnologii kak obiekt pedagogicheskogo vybora: ucheb. posob.* [Educational technology as an object of pedagogical choice: a tutorial]. Moscow: ICPKPS [in Russian].
3. Briukhanova, N. O. (2011). *Teoriia i metodyka proiektuvannia systemy pedahohichnoi pidhotovky maibutnix inzheneriv-pedahohiv* [Theory and methodology of designing the system of training future engineers- pedagogues]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Luhansk: Luhanskyi natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka [in Ukrainian].
4. Busel, V. T. (2002). (Eds.). *Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy* [Big explanatory dictionary of modern Ukrainian language]. Kyiv-Irpin: VTF “Perun” [in Ukrainian].

З. ШЕВЦІВ

Проектування педагогічного процесу з формування соціально-педагогічної компетентності майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи

5. Honcharenko, S. U. (2000). *Zmist zahanoi osvity i yii humanitaryzatsiia* [The content of comprehensive education and its humanization]. *Neperervna profesiina osvita: problemy, poshuky, perspektyvy – Continuing professional education: problems, searches, prospects*. I. A. Ziazun (Eds.). Kyiv [in Ukrainian].

6. Kobernyk, O. M. (1995). *Proektuvannia navchalno-vykhovnoho protsesu v shkoli* [Designing educational process in school]. Kyiv: Khreshchatyk [in Ukrainian].

7. Muravyova, G. E. (2002). *Voprosy teorii proektirovaniya obrazovatelnykh protsessov* [Issues of theory of designing educational processes]. *Pedagogicheskoe obrazovanie i nauka – Pedagogical education and science*, 4, 14-21. [in Russian].

8. Strel'nikov, V. Yu. (2006). *Proektuvannia profesiino-oriientovanoi dydaktychnoi systemy pidhotovky bakalavriv ekonomiky* [Designing professional-oriented didactic system of training Bachelors of Economics]. Poltava: RVTs PUSKU [in Ukrainian].

Матеріали надійшли до редакції
20.12.2016 р.